

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΤΟΥ Κ. ΦΑΝΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΩΣ ΕΙΔΕ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΕΝΑΣ ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΣ ΤΑ 1849 - ΛΙΒΕΛΛΟΓΡΑΦΟΙ ΚΑΙ ΣΑΤΥΡΙΚΟΙ - Ο Α. ΦΑΤΣΕΑΣ

ΤΖ'.
 ΗΝ εποχή του Σολωμού, σατυρικός ποιητής στη Ζάκυνθο υπήρξε κι' ο Διονύσιος Γρουπάριος. Ήταν ιερομόναχος, ἀλλ' ἀηδίασας τὸ ἐπάγγελμα, πέταξε τὰ ράσα καὶ πήγε στὴν Ἰταλία, ὅπου σπούδασε νομικά κι' ἔσπερα γύρισε στὴ Ζάκυνθο. Τὶς ὥρες τῆς σχολῆς του τὴς ἀφιέρωνε στὴν ποίηση. Ἐγραψε πολλὰ αὐτορικά ποιήματα, πὸν δευτερευῶς κι' αὐτὰ κυκλοφόρησαν ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ἕξ αἰτίας τῆς ἀγγλικῆς λογοκρισίας. Πολλὰ του εὐτυχῶς ποιήματα διατηρήθηκαν στὴ μνήμη τῶν συγχρόνων του, καὶ ἰδίως ὁ «Ἄδικος Ὑποκριτῆς», ὁ «Φιλάργυρος» καὶ μερικὰ ἐρωτικά του. Δυστυχῶς δὲν κατόρθωσα νὰ δῶ καμιά του σάτιρα τελομένη. Ὁ Δὲ Βιάξης πὸν τὸν βιογράφησε, ἀναφέρει κάποια του τετράστιχα, πὸν δὲν δείχνουν καὶ τόσο σατυρικό πνεῦμα.

Ἄλλ' ἐνὸς ἡ Σάτιρα φαίνεται πὸς φθίνει στὴν Ἐπτάνησο, ἀκριβῶς τὴ στιγμή αὐτὴ παρουσιάζεται ὁ μεγαλύτερος σατυρικός καὶ λιβελλογράφος τῆς, ὁ δυνατώτερος παμψηφιστὰς τῆς Ἑλλάδος, ὁ **ΑΝΑΡΕΑΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ**. Στὸ πρόσωπό του πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε ὅχι μόνον ἓναν ἀνώτερο ποιητὴ, ἀλλὰ κι' ἓνα χαρακτηριστὸ ἀλόγιστο. Ἐνα πολὺ ἡλικιωμένο, ἓνα δυνατὸ φιλόσοφο, πὸν μᾶς παρουσιάζει ἓνα καινούργιο ΠΙΝΑΚΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚῶΝ ΑἲΣΙΩΝ. Κακῶς νομίζον μερικὸ πὸς ὁ Λασκαράτος εἶνε μόνον σατυρικός πὸν σατοῦζει ἡ καὶ κεντηριάζει ὀρισμένους κύκλους τῆς Κεφαλληνιάς ἢ ὀρισμένους κοινωνικοὺς θεσμούς τῆς, ἢ γελοιοποιεῖ τὶς ὑποκριτικὰ καὶ καθυστερημένες ἰδέες τῶν πατριωτῶν του. Ὁ Λασκαράτος πᾶντα ψηλάτορα. Καὶ δὲν ἀρνόυμεθα πὸς στὴν ἀρχὴ του παρουσιάστηκε ὡς ΣΑΤΥΡΙΚΟΣ, ἀλλὰ μὲ τὸν χρόνον σηκώθηκε ψηλάτορα, ἐξελιχτηκε, ἀνέθηκε καὶ ἐκθρόνισε. Γίνεκε ὁ κατ' ἐξοχὴν τιμητῆς τῶν νεοελληνικῶν ἀξιών, ὁ κεντηριαστῆς, ὁ ἐισηγητῆς νέων εἰδωλῶν, ὁ ἱερέας πὸν κρατῆσει δικὸν του φραγγέλιο κι' εὐαγγελίζεται δικὸν του εὐαγγέλιο. Εἶνε μάλιστα χαρακτηριστικὸ πὸς κι' αὐτὸς, ἕξ αἰτίας τῆς λογοκρισίας τῆς πατρίδας του, κυκλοφόρησε τὴν πρώτη του σάτιρα στὴν Ἰταλία, ὅπου σπούδαζε νομικά. Ἡ σάτιρα τὸν αὐτὴ φέρει τὸν τίτλο: «**ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ**—Φλωρεντία 1834». Ὁ Σολωμὸς τὸν εἶχε προτρέψει νὰ τὴν τυπώσῃ κι' ὁ Λασκαράτος πραγματοποιοῖσε τὴν ἐπιθυμία του. Στὴ σάτιρα αὐτὴ ἀρρηγεται ὁ ποιητῆς τὴν ἱστορία τῆς γεννήσεώς του:

*Ήταν πρωτομαγιά, γοργὴ οὐλοῦνδωνε
 κι' ἐπῆνε ὡς κι' ἡ μάνα μου στὸ Μᾶη,
 γιατί ἀγκαλιὰ κι' ἦταν ἐννῆα μηνῶνε
 δὲν τὴν ἐμποδίζε ἡ κοιλιά νὰ πάη.
 Εἶχε, γὰρ δὲ σοῦ λέω, κοιλιά σωστὴ
 μὰ τὴν εἶχε γιομάτη δὴ φραμί.*

Μεσολάβουν ἐδῶ δύο ἐξάστιχα κάπως ἀκατάλληλα γιὰ τὸ «Μπουκέτο». Καὶ νὰ ἡ συνέχεια:

*Τότες γυρίζε, σκύφτε κι' τοὶ πᾶνει;
 Ἄλλο πάρε μαντήλι, ἓνα παιδι!...
 Στοχάσου ἂ δὲν ἐπῆγε νὰ πεθᾶνη
 ἀπὸ τὴν πίκρα! Ἐκεῖ πὸν ἀκαστερεῖ
 ἓναν **ΑΝΤΡΑ**, ἓνα λιόντα, μὴν πανθῆρα
 νὰ κἀνη ἓνα κοκκὶ γιὰ ταρμπανιέρα!!!*

Ὁ Λασκαράτος συνεχίζει τὴ «Βιογραφία» του μ' ἀφάνταστες αἰσχρότητες, πὸν δὲν τοῖμοῦμε νὰ παραθεσοῦμε ἐδῶ. Ἡ ἀνατύπωση ἑμὸς τῆς «Βιογραφίας» ποιήνε στα 1880, ἔχει πολλὰ παραλλαγὰς πὸν μειώνουν τὴν ἐντύπωση πὸν μᾶς δίνει ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς Φλωρεντίας. Ὁ σατυρικός καταφέρεται σὸν ποιητὰ τὸν αὐτὸ ἐναντίον διαφόρων προλήψεων τῆς ἐποχῆς του. Γιατὶ φαίνεται πὸς ὁ ποιητῆς ἦταν κακενδικὸς διὰν πρωτοεῖδε τὸ φῶς κι' ἡ διάφορες γιὰτρισες τῆς Κεφαλληνιάς ἐφόρτησαν στὴ μάνα του διάφορα βότανα καὶ γιαιρικά κι' ἄλλες τῆς συμβοῦλευσαν νὰ μεταχειριστῆ ἀκόμη τραγικώτερα μέσα θεραπειᾶς. Ἄλλ' εὐτυχῶς βρέθηκε κάποιος ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ πὸν ἀνέλαβε τὴ θεραπεία μετ' ὅ λ' ἄδι τῆς Π α ν α γ ι ᾶ ς κι' εἶτοι ὁ Λασκαράτος σώθηκε ἀπὸ τὶς ἐπικίνδυνες ἐπιπτώσεις. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ σατυρικός βρῖσκει εὐκαρία νὰ κατεριονευθῆ τοὺς πατάδες τῆς πατρίδας του:

*Ὁ πρωτοκλέφτες λέω κι' ἐγὼ, πὸν στρίφτε
 τὸ νοῦ σας πάντα εἰς τοὶ κατεγοραεῖς,
 γιατί δὲ λέτε κἀλο πὸς ἀλείφτε
 μετ' ὅ λ' ἄδι ἐκεῖ τοὶ κλειδονεῖς
 γιὰ νὰ βγαίνουν πὸν εὐκόλα οἱ παράδες
 καὶ νᾶρχωνται σὲ σᾶς, κλεφτοπατάδες;*

Καὶ τελειώνει:

*Ἄς εἶνε ὡς τόσο ἡ μάνα μου τὸ βράδι
 μ' ἀλείψε ἀπὸ τὰ νύχια ὡς τὴν κορφή
 μὰ γιὰ κακὴ μου τύχη, ἐκεῖ τὸ λᾶδι
 εἶχε μὰ βράωμα τόσο δυνατὸ
 πὸν οἱ ποτικὸι ἀνεβῆκανε στὴν κοῦνια
 κι' ἐπῆγε νὰ μοῦ φᾶνε τὰ ρουθούνια!...*

Αὐτὴ εἶνε ἡ πρώτη σάτιρα τοῦ Λασκαράτου καὶ μᾶς δείχνει μὲ πόση δημοτικὴ εἰρωνία εἰχτηκε ὁ ποιητῆς στὸν κλῆρον καὶ στὶς κοινωνικὰς προλήψεις τῆς Κεφαλληνιάς. Ὡς ἦταν ἐλόμενο, ἡ «Βιογραφία» προσέβησε κατάλληλῃ ἀνάμεσα στὰ συντηρητικὰ στοιχεῖα τῆς πατρίδας του. Ὁ κλῆρος — εἶνε ἀλήθεια — πὸς δὲν ἐνδιαφερόθηκε πολὺ γιὰ τὴν πρώτη σάτιρα τοῦ Λασκαράτου. Ὅμως βρέθηκαν πολλοὶ πὸν κατέκριναν δριμύτητα τὸν σατυρικό καὶ μεταξὺ τούτων πρέπει ν' ἀναφέρουμε τὸν Τυπάλδο Ἀλφονσάτο πὸν τυπώσε ἀπὸ Λιβόρνο, στὰ 1835, ὀλόκληρο λιβελλο ἐναντίον τῆς «Βιογραφίας». Ὑστερα ἀπὸ λίγο κυκλοφόρησε κι' ἄλλος λιβελλος ἐναντίον τοῦ Λασκαράτου **ΑΝΩΝΥΜΑ**, πὸν κι' αὐτὸς φαίνεται πὸς τυπώθηκε στὴν Ἰταλία στὰ 1836. Ἐγραφε δὲ ὁ ἀνόνητος ἐπικριτῆς του: *Δὲν εἶνε κρυφόν εἶνε φανερόν εἰς ἄλλους, ὅτι ὁ Λασκαράτος εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις διὰ τοῦ τύπου ἐδημοσίευσε αἰσχρὰν σάτιραν κατὰ τῆς μητρὸς του, ἀπηύθυνε πρὸς τὴν θεάνθρωπον μητέρα τοῦ Θεοῦ του τὴν φρικωδέστεραν τῶν βίλοσημιῶν ὅσα ποτὲ ἐδημοσιεύθησαν, ἐπερίλαξεν, ἐσατύρησεν, ἐξοργάσισε μετὰ τὸ πλεόν ἀπαισία κι' αἰσχρότερα χρώματα τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του καὶ τοὺς συμπατριώτας του, ἐβλοσφήμησε καὶ ἐπερίλαξεν τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀγωνίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐκακοῦρησε, τέλος, ἐναντίον πάντων τῶν ἱερῶν τῆς πατρίδος του». Στὶς ἐπικρίσεις αὐτὰς ὁ Λασκαράτος δὲν ἔδωσε προσοχὴ κι' ἐξακολούθησε νὰ σπουδάζῃ στὴν Ἰταλία, περιμένοντα πάντα νὰ γυρῶσι μὰ μέρα στὴν πατρίδα του καὶ ν' ἀρχίσῃ τὸν μεγάλο κοινωνικό ἀγῶνα του. Καὶ πραγματικὰ, γιὰ λίγα χρόνια δὲν ἔδωσε σημεῖα ζωῆς, ὡς πὸν στὰ 1845 τύπωσε τὴν ἄλληλὴν τὴν σάτιρα, μετὴν ἐπιγραφή: «**ΤΟ ΔΗΘΟΥΡΙ** εἰς τοὺς 1836, ποίημα **ΑΣΤΕΙΟΝ** παρὰ τοῦ κυρίου **ΑΝΑΡΕΑ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΥ** — Ἐν Ἀθῆναις 1845». Κι' αὐτὴ ἡ σάτιρα βγήκε στὴν Ἀθήνα γιὰ τοὺς ἰδίους ἀπαγορευτικούς λόγους τῆς ἀγγλικῆς λογοκρισίας.*

Ἄλλ' ἐνὸς ἡ Σάτιρα ἄρχισε καὶ πάλι ν' ἀνθῆξῃ στὴν Ἐπτάνησο, παράλληλα μ' αὐτὴν ἔξασπε κι' ἡ πολιτικὴ λιβελλογραφία. Ἀφροῦ ἡ Προστασία κι' ἡ βιωσιμότης τῶν Ἀγγλων: Οἱ Ἀγγλοι, ἀρτόν πᾶσαν τὴν Ἐπτάνησο, μετὰ κάθε τρόπο καὶ μετὰ κάθε μέσον προσπάθησαν νὰ καταλήθουν τὴς συνθήκες. Ἐμυλῶσαν τὴν ἐλευθεροστυπία, δὲν ἐπέτρεψαν ἐλευθέρως ἐκλογὰς, ἀπαγόρευον κάθε ἐλεγχο στὴ διοίκησι καὶ στὴν οικονομικὴ διαχείρησι. Καὶ ταῦτα παρὰ τὶς σπῆτὲς διατάξεις τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων (1815) καὶ παρὰ τὶς ὑποσχέσεις τοὺς διὰν κατέλαβαν τὰ Νησιά στὰ 1816. Εἶνε μάλιστα περιεργὸς μέχρι τὸ 1839 δὲν εἶχε δημοσιεύσει καμμία συσταμιατικὴ ἢ ἔστω διαφωτιστικὴ ἐργασία γιὰ τὴν κατάστασι τῶν Νησιῶν ὑπὸ τοὺς Ἀγγλους. Οἱ Ἐδρωπαῖοι νόμιζαν πὸς ἡ Προστασία εἶχε μεταβάσει τὴν Ἐπτάνησο ἐν ἑλίγειο παράδεισο. Οἱ διάφοροι περιηγητὰ θαυμάζων τὴν τάξι, τοὺς δρόμους, τὰ δημόσια κτίρια, τὶς φρυγιάδες καὶ τὰ λοιπὰ ἐκπολιτιστικά μέσα, πὸν εἶχαν οἱ Ἀγγλοι πραγματοποιηθῆ στὰ Νησιά. Δὲν διέκριναν ὅμως πὸς κάτω ἀπ' αὐτὰ τὰ ὀραία θεάματα, οἱ Ἐπτανῆσιαι — ἄσπαι καὶ ἀργότες — στέναζαν ὑπὸ τὸ πῆμα τῆς στυννότερης καὶ πεισιχώτερης δουλείας.

Τὴν τυραννία αὐτὴ ἤρθε νὰ ξεσκεπασῇ, τέλος, καὶ νὰ παρουσιάσῃ στὰ βλέμματα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου ὁ **ΑΝΑΡΕΑΣ ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΗΣ** μετ' ὅν ἔξωσσο λιβελλὸν τὸν ἐναντίον τῶν Ἀγγλων, πὸν φέρει τὸν τίτλο «**Memorandum**» — «**ΥΠΟΜΝΗΜΑ**» — Λονδίνο 1839» κι' ὁ ὅποιος ἀποτελεῖ τὸν θεμελιὸ λίθον τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν Ἰονίων. Ὁ παλαιὸς δημοσιογράφος τῆς «Ἀστικῆς Ἐφημερίδας», ὁ διάσημος ἐλληνοστῆς καὶ ἐκδότης τῶσαν ἐλληνικῶν χειρογράφων, ὁ ὑπεραπιστῆς τῆς Πάργας, ὁ κατόπιν ἐξιστηνῆς τῆς Ἐπαρσάσεως, ὁ ὑπουργὸς τοῦ Καποδίστρια κι' ἐπιδέσιος πολιτικός τῆς Ἐπτανήσου, ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης, ΠΡΩΤΟΣ ἀνελάμβανε τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς Προστασίας. Κι' ὡς μέσον μεταχειρίστηκε τὸ τόσο πρόσφορο, τὸ τόσο ἀγαπῆτο, τὸ τόσο πικάντικο μέσο διασυροῦ στὴν Ἐπτάνησο: τὸν **ΛΙΒΕΛΛΟ**. Στὸ «Ἐγύμνημα» ὁ ἀπαράμυλλος λιβελλογράφος κεντηριάζε τὴν Ἀγγλοκρατία, δίδουρε τὶς ἀοχῆς τῆς, μιλοῦσε γιὰ τὰ διοικητικὰ τῆς ὄργανα καὶ κατέληγε πὸς ἡ Ἐπτάνησος ὑπὸ τοὺς Βενετούς βρισκόταν σὲ πολὺ καλύτερη κατάσταση, παρὰ ὑπὸ τοὺς φιλελεύθερους Ἀγγλους. Ὁ Μουστοξύδης ἦταν ὑπερβολικός. Ἄλλ' ὡς λιβελλογράφος εἶχε πετύχει καὶ ὡς πολιτικός ἐδριάζε. Κατόρθωσε νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας στὴν καταδυναστευομένη Ἐπτάνησο.

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Ἀνδρέας Λασκαράτος.